

ВПЛИВ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОЇ СКЛАДОВОЇ НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ КРАЇНИ

Глобалізаційні процеси, що відбуваються останнім часом, значно загострили конкуренцію між країнами світу. Вирішити цю проблему для себе Україна зможе лише за умови підвищення конкурентоспроможності національної економіки на основі інновацій [1, 107]. Забезпечення високого рівня інноваційності можна досягти, якщо швидкими темпами рухатися в напрямі побудови економіки, яка ґрунтується на знаннях, що обрали для себе розвинуті країни.

Для цього необхідно визначитися з основними завданнями та засобами їх реалізації, що актуалізує потребу аналізу українських реалій стосовно світового конкурентного середовища та міри наближення економіки України до економіки, яка ґрунтується на знаннях, виявлення та аналізу чинників, що стримують або навпаки прискорюють темпи економічного зростання та підвищення конкурентної позиції країни.

Вивченню проблематики конкурентоспроможності національної економіки в контексті нового етапу її розвитку присвячені дослідження В.М. Гейця, Л.І. Федулової, Ю.М. Бажала, Б.Є. Кваснюка, О.О. Лапко, В.П. Александрової та інших українських учених.

Конкурентоспроможність за сучасних умов – не показник стану економіки, а рушійна сила її розвитку, що залежить від рівня розвитку людського потенціалу країни. У ході

досліджень доцільно виокремити серед чинників, що визначають стан конкурентоспроможності, ті, які впливають на процес переходу економіки до економіки, що ґрунтується на знаннях, і свідчать про готовність до такого переходу.

Метою статті є аналіз зв'язку розвитку економіки, що ґрунтується на знаннях, і конкурентоспроможності країни в цілому на основі дослідження системи їх оцінки за допомогою композитарних індексів, визначення місця України у світі за даними критеріями та ролі інформаційно-комунікаційного сектору (інформаційних ресурсів у загальносвітових процесах становлення і розвитку інформаційного суспільства й економіки, що ґрунтується на знаннях).

Для оцінки міри готовності країн для переходу до економіки, що ґрунтується на знаннях, Всесвітнім банком запропонований Індекс економіки знань – ІЕЗ (The Knowledge Economy Index – KEI). Це композитарний індекс, для побудови якого використовуються чотири агреговані індекси: економічного стимулювання та інституціонального режиму (Economic Incentive and Institutional regime); освіти та людських ресурсів (Education and Human resources); інноваційної системи (The Innovation System); інформаційних та комунікаційних технологій (Information and Communication Technology – ICT) (рис. 1). Він визначається як їх

середнє арифметичне [2].

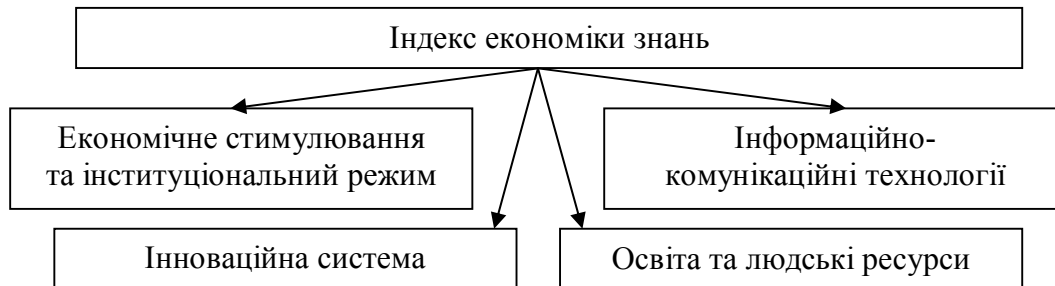

Рис. 1. Структурні компоненти індексу економіки знань

Кожен із даних агрегованих індексів – це середня арифметична величина нормалізованих даних ряду показників певної групи. Для нормалізації використовується сукупність даних (значень) показників усіх країн, що ранжуються за тим чи іншим показником від 1 до 132 (кількість обстежених країн). Нормалізований показник для країни розраховується як відношення числа країн, показники яких гірше даної, до числа всіх розглянутих країн, у результаті чого нормалізований показник набуває значень від 0 до 10 та фактично визначає стан певної країни порівняно з показниками інших країн [3].

За даними Всесвітнього банку, на листопад 2006 р. ІЕЗ для України становив 5,55, що дало їй змогу посісти 49 місце серед 132 обстежених країн (табл. 1), а вже за даними на серпень 2007 р. Україна перемістилася на 51 позицію серед 137 країн, для яких визначався ІЕЗ, пропустивши вперед Румунію та Південну Африку, що посіли відповідно 48 та 50 місця, піднявшись із 54 та 58 відповідно. Спільним для обох країн щодо підвищення рейтингу є зростання значень індексу інноваційної системи й індексу інформаційно-комунікаційних технологій.

Таблиця 1. Рейтинг України за індексом економіки знань [4]

Дата	Рейтинг	Кількість обстежених країн	Індекс економіки знань	Субіндекси			
				економічне стимулювання та інституціональний режим	інноваційна система	освіта та людські ресурси	інформаційні технології та комунікації
11.2006	49	132	5,55	4,33	5,86	7,66	4,34
08.2007	51	137	5,58	4,67	5,78	7,54	4,32

Натомість Україна втратила свої позиції через зниження значення таких індексів: інноваційна система, освіта та людські ресурси, інформаційно-комунікаційні технології, тобто в тих напрямках, що найбільше потребують знань і самі безпосередньо впливають на їх

формування, а отже, обумовлюють розвиток економіки, що ґрунтується на знаннях, і побудову інформаційного суспільства.

Розглянемо як складові даного індексу (ІЕЗ) представлені в показниках,

що характеризують конкурентоспроможність країн.

У Глобальному звіті про конкурентоспроможність (The Global Competitiveness Report) Світового економічного форуму подається композитарний індекс – Глобальний

індекс конкурентоспроможності – ГІК (The Global Competitiveness Index), що визначається на основі трьох складових: основні вимоги (Basic requirements), чинники підвищення ефективності (Efficiency enhancers) та інноваційні чинники (Innovation factors) (рис. 2).

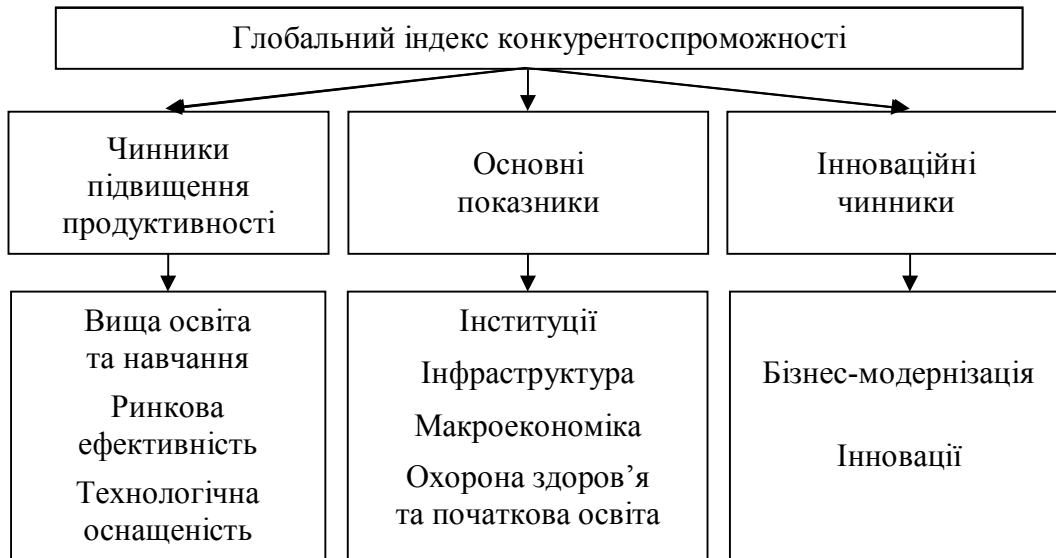

Рис. 2. Структурні компоненти глобального індексу конкурентоспроможності

До основних показників (вимог) включають інституції, фізичну інфраструктуру, макроекономічну стабільність і базовий рівень розвитку людського потенціалу, у тому числі й особисту безпеку. Чинники підвищення ефективності включають більш високий рівень розвитку людського потенціалу (вищу освіту та навчання), ринкову ефективність і технологічну оснащеність. Третя складова визначається рівнем використання інновацій і вдосконалених методів організації виробництва та ведення бізнесу [5].

В основі побудови глобального індексу конкурентоспроможності як і індексу економіки знань, лежить оцінка стану освіти та рівня розвитку інноваційної діяльності. Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій (складова для побудови ІЕЗ) є одним із чинників

забезпечення високого рівня технологічної оснащеності (складова для побудови ГІК), а базовий рівень розвитку людського потенціалу (для ГІК – охорона здоров'я та початкова освіта) урахується при визначенні індексу економічного стимулювання та інституціонального режиму, а також індексу освіти.

Наступним показником, що розглядається як вимірник рівня світової конкурентоспроможності, є індекс зростання конкурентоспроможності (ІЗК), що також є композитарним і визначається на основі агрегованих індексів (рис. 3): технологій, державних інституцій та індексу макроекономічного середовища, які, у свою чергу, будуються на основі підіндексів [5].

Індекс технологій формується за складовими: інновації, інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ), трансфер

технологій. Індекс державних інституцій визначається на основі підіндексів: контракти і закони, корупція. Індекс макроекономічного середовища утворюється за складовими:

макростабільність, витратність уряду та кредитний рейтинг країни [6, 74].

Отже, в основі побудови даного індексу, як і ІЕЗ, містяться технологічні й

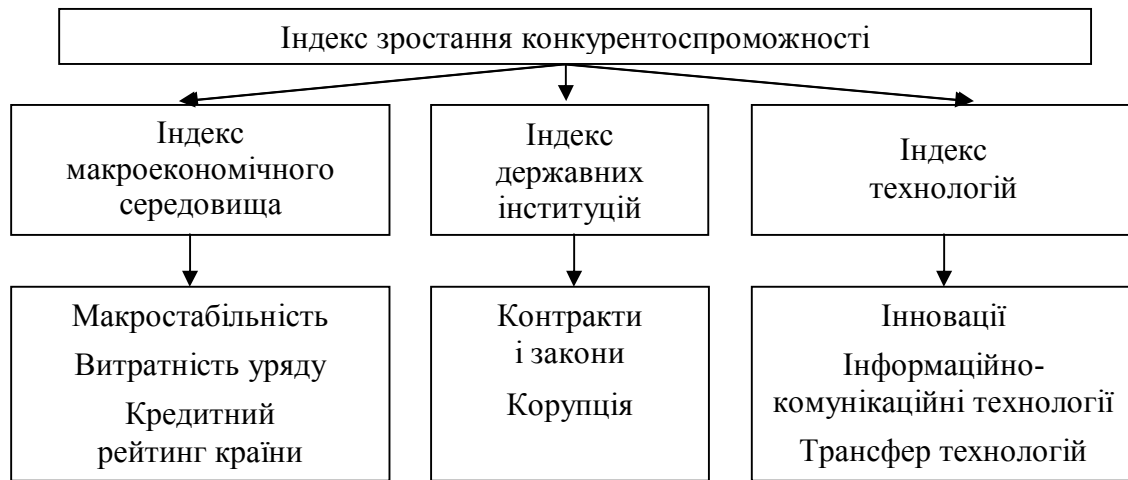

Рис. 3. Структурні компоненти індексу зростання конкурентоспроможності

інноваційні чинники. Стан інноваційної діяльності та розвиток ІКТ урахуються при визначенні субіндексу технологій композитарного індексу зростання конкурентоспроможності, а саме складові: інновації та інформаційно-комунікаційні технології.

Даний збіг основ побудови та визначення розглянутих індексів підкреслює, що перехід країн до економіки, що ґрунтується на знаннях, підвищує рівень їх конкурентоспроможності, а отже, забезпечить достатньо високе значення глобального індексу конкурентоспроможності, який чітко відображає стан країн, не дозволяє їм нівелювати результати діяльності за паритетом купівельної спроможності, дає сильні та реалістичні сигнали щодо перспектив країн у міжнародному розподілі [6, 93].

Методологія оцінки готовності країн до економіки, що ґрунтується на знаннях, і міжнародної конкурентоспроможності свідчить, що розвиток інформаційно-комунікаційного сектору відіграє ключову роль у

становленні та розвитку такої економіки, а відтак, і забезпеченні конкурентоспроможності країн.

На сучасному етапі розвитку світової економіки високий ступінь конкурентоспроможності розвинутих країн базується передусім на перевагах високого рівня технологічного розвитку, що забезпечує використання інновацій та інформаційно-комунікаційних технологій [7].

Рейтинги України за індексами міжнародної конкурентоспроможності та їх динаміка свідчать про їх достатньо низький рівень і занадто повільний прогрес. Так, за глобальним індексом конкурентоспроможності, який дає найбільш реальну оцінку сучасного стану та перспектив країни, у 2004 р. Україна посідала 73 місце серед 104 країн, у 2005 р. рейтинг країни зріс до 68 позиції при збільшенні кількості обстежених країн до 117, але вже наступного року відбулося його падіння до 78 місця серед 125 країн. У 2007 р. можна вже зазначити поліпшення рейтингу України за глобальним індексом

конкурентоспроможності, який піднявся до 73 позиції при збільшенні кількості обстежених країн до 131 (табл. 2).

Дослідження рейтингу композитарних складових цього індексу, наприклад у 2006 р., свідчить про найнижчі позиції країни щодо інституцій – 104, базових чинників розвитку людського

потенціалу – 94 та технологічної оснащеності – 90, що включає оцінку стану розвитку інформаційно-комунікаційних технологій (табл. 3).

Рейтинги України за індексом зростання конкурентоспроможності та його складовими подані у табл. 4.

Таблиця 2. Глобальний індекс конкурентоспроможності України у 2004-2007 рр. [5; 6, 91,]

Рік	Рейтинг	Кількість обстежених країн
2004	73	104
2005	68	117
2006	78	125
2007	73	131

Таблиця 3. Композитарні складові ІГК України у 2006 р. [5]

Показники	Рейтинг	Бал
Загальний індекс	78	3,89
Основні показники	86	4,15
інституції	104	3,14
інфраструктура	69	3,3
макроекономіка	74	4,27
охорона здоров'я та початкова освіта	94	5,88
Інноваційні чинники	78	3,47
бізнес-інновації	76	3,84
інновації	73	3,11
Чинники підвищення продуктивності	69	3,68
вища освіта та навчання	48	4,35
ринкова ефективність	80	3,96
технологічна оснащеність	90	2,71

Таблиця 4. Індекс зростання конкурентоспроможності України у 2001-2005 рр. [5]

Рік	Місце	Кількість обстежених країн
Індекс зростання конкурентоспроможності		
2001	69	75
2002	77	80
2003	84	102
2004	86	104
2005	84	117
Індекс технологій		
2001	69	75
2002	72	80
2003	84	102
2004	83	104
2005	85	117
Індекс державних інституцій		
2001	71	75
2002	72	80
2003	94	102

2004	97	104
2005	90	117
Індекс макроекономічного середовища		
2001	73	75
2002	77	80
2003	70	102
2004	76	104
2005	78	117

Із наведених даних можна зробити висновок, що конкурентна позиція країни залишається низькою, незважаючи на позитивну зміну в 2005 р., а саме підвищення рейтингу до 84 позиції при збільшенні кількості обстежених країн із 104 до 117. Негативним при цьому є одночасне зниження у 2005 р. порівняно із 2004 р. і попередніми роками рейтингу технологічного чинника, що на сучасному етапі відіграє ключову роль у забезпеченні переходу до економіки, що ґрунтується на знаннях, і високого конкурентного статусу країни. За індексом технологій, до складу якого входить і субіндекс інформаційно-комунікаційних технологій, Україна посіла у 2005 р. 85 позицію серед 117 обстежених країн.

Підвищення рейтингу України у 2003 р. пояснюється впливом посилення чинників макроекономічного середовища, а вже у 2004 р. зміни рейтингу реально не відбулося, він визначився 76 місцем за індексом макроекономічного середовища, 97 – за індексом державних інституцій та 83 – за індексом технологічної готовності.

Тільки суттєва зміна інформаційно-знаннєвої технологічної конкурентоспроможності України може забезпечити їй високе місце в економічному рейтингу [1, 354].

На даний час оцінки її конкурентоспроможності в рамках Світового економічного форуму свідчать, що динаміка економічних процесів у країні забезпечується використанням

таких наявних чинників виробництва, як природні ресурси та дешева робоча сила. Для скорочення відстані між Україною та розвинутими країнами у напрямі переходу до економіки, що ґрунтується на знаннях, і підвищення конкурентоспроможності першочерговим та невідкладним є розвиток інформаційно-комунікаційної складової економіки, активізація процесу формування і розвитку інформаційного ринку та людського потенціалу.

Для кількісної характеристики останнього ООН розробила та використовує спеціальний індекс людського розвитку (ІЛР), який характеризує тривалість життя при народженні, стан освіти та життєвий рівень.

Він розраховується на основі даних стосовно трьох складових: здоров'я та довголіття, що визначаються очікуваною тривалістю життя; освіта, що визначається на основі показника грамотності населення та показника охоплення населення трьома ступенями освіти (початкова, середня, вища); матеріальний рівень життя, що характеризується величиною ВВП на душу населення за паритетом купівельної спроможності. Індекс визначається як середня величина трьох одержаних індексів.

Максимально можливе значення даного індексу – 1 буде мати країна, у якій середня тривалість життя дорівнює 85 років, ВВП – 40 тис. дол. США, рівень грамотності дорослого населення – 100%,

населення відповідно до віку навчається у певних навчальних закладах.

Україна у світовому рейтингу за індексом розвитку людського потенціалу посідає невисоке місце (табл. 5). Як свідчать дані таблиці, вона відноситься до країн із середнім рівнем людського розвитку, але слід відмітити, що за 10 років її рейтинг різко знизився, так, у 1991 р. Україна посідала 45 місце серед

173 обстежених країн, у 2000 р. – це 80 серед 173 країн. Хоча у 2004-2005 рр. рейтинг її зріс, але цього недостатньо для забезпечення досягнення мети переходу до економіки, що ґрунтується на знаннях, побудови інформаційного суспільства та підвищення конкурентоспроможності країни на міжнародному рівні.

Таблиця 5. Рейтинг України за індексом розвитку людського потенціалу у 1991-2005 рр. [6, 109; 8, 227, 9]

Рік	Індекс	Місце	Кількість обстежених країн
1991	0,823	45	173
1992	0,842	54	174
1993	0,719	80	174
1994	0,689	95	175
1995	0,665	102	174
1997	0,721	91	174
1998	0,744	78	174
1999	0,742	74	162
2000	0,748	80	173
2002	0,777	70	177
2004	0,766	78	177
2005	-	78	177

Висновки. Реалізація даної мети потребує розвитку людського потенціалу й інформаційно-комунікаційної галузі як взаємопов'язаних і найбільш впливових чинників на сучасному етапі, тому постає питання дослідження умов для їх розвитку, однією з яких є становлення інформаційного ринку, удосконалення організації використання інформаційних ресурсів.

Наведені дані свідчать, що Україна займає вкрай низькі конкурентні позиції серед країн світу, що обумовлено значною мірою і впливом технологічного чинника, особливо недостатнім розвитком такої його складової, як інформаційно-комунікаційний сектор, активна участь якого на сучасному етапі набуває особливої актуальності.

Література

1. Україна у вимірі економіки знань / За ред. акад. НАН України В.М. Гейця. – К.: Основа, 2006. – 592 с.
2. http://www.oecdcentre.hse.ru/material/opublic/system_indicators.pdf.
3. Доклад о развитии человеческого потенциала в Российской Федерации. – [http://www.undp.ru/download.phtml?\\$322](http://www.undp.ru/download.phtml?$322).
4. http://info.worldbank.org/etools/kam2/KAM_page5.asp.
5. <http://www.weforum.org>.
6. Конкурентоспроможність національної економіки / За ред. д.е.н. Б.Є. Кваснюка. – К.: Фенікс, 2005. – 582 с.
7. Савинов Ю.А., Абрамова А.В. Влияние информационных технологий на конкурентоспособность стран в

мировой экономике // Вопросы
статистики. – № 5. – 2006. – С. 8-13.

8. Економіка України: стратегія і
політика довгострокового розвитку / За
ред. акад. НАН України В.М. Гейця. – К.:
Фенікс, 2003. – 1008 с.

9. <http://www.pravda.com.ua/ru/news/2007/11/27/67392.htm>.

